

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВІСНИК ВІННИЦЬКОГО ПОЛІТЕХНІЧНОГО ІНСТИТУТУ

Науковий журнал

Засновник і видавець: Вінницький національний технічний університет

Виходить 6 разів на рік

Заснований у грудні 1993 року

№ 2 (167) 2023

Схвалено Вченою радою
Вінницького національного технічного університету,
протокол № 12 від 4.05.2023 р.

© Вінницький національний технічний університет, 2023

Вінниця • ВНТУ • 2023

Журнал «Вісник Вінницького політехнічного інституту» є виданням, яке входить до Переліку наукових фахових видань України у галузі технічних наук (**категорія Б**) за спеціальностями: 121, 122, 123, 124, 125, 126, 131, 132, 133, 141, 144, 151, 152, 163, 172, 183, 275, а також 01.05.00, 05.02.02, 05.02.10, 05.03.05, 05.09.03, 05.11.00, 05.13.05, 05.13.06, 05.12.13, 05.12.20, 05.14.02, 05.14.06, 05.22.20, 05.23.02, 05.23.05 (накази Міністерства освіти і науки України: від 11.07.2019 р. та № 975, від 15.10.2019, № 1301);

Журнал входить у міжнародні наукометричні бази Index Copernicus International та Google Scholar і реферується в Українському реферативному журналі «Джерело».

Журнал публікує статті, які містять нові теоретичні та практичні результати в галузях технічних, економічних, природничих та гуманітарних наук. Публікуються також огляди сучасного стану розв'язання важливих наукових проблем, огляди наукових та методичних конференцій, які відбулися у ВНТУ, статті з педагогіки вищої освіти.

Розділи журналу:

- ☒ автоматика та інформаційно-вимірювальна техніка;
- ☒ будівництво;
- ☒ гуманізація і гуманітаризація технічної освіти;
- ☒ застосування результатів досліджень;
- ☒ екологія та екологічна безпека;
- ☒ економіка та менеджмент;
- ☒ енергетика, електротехніка та електромеханіка;
- ☒ інформаційні технології та комп'ютерна техніка;
- ☒ машинобудування і транспорт;
- ☒ радіоелектроніка та радіоелектронне апаратобудування;
- ☒ стратегія, зміст та нові технології підготовки спеціалістів з вищою технічною освітою;
- ☒ рецензії;
- ☒ ювілеї і ювіляри.

Сайт журналу <https://visnyk.vntu.edu.ua/>

DOI журналу <https://doi.org/10.31649/1997-9266>

Адреса редакції:
ВНТУ, к. 112 ГНК,
вул. Хмельницьке шосе, 95,
м. Вінниця, Україна, 21021

Контакти:
E-mail: visnykvpi@gmail.com

Редакційна колегія

Головний редактор

Мокін Б. І., академік НАПН України, д-р техн. наук, професор (ВНТУ).

Заступники головного редактора

Біліченко В. В., д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Гرابко В. В.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ).

Відповідальний секретар редколегії

Дерібо О. В., канд. техн. наук, доцент (ВНТУ).

Відповідальна за присвоєння індексів DOI

Войцеховська О. О., д-р філософії (ВНТУ).

Члени редакційної колегії

Технічні науки:

Азаров О. Д., д-р техн. наук, професор, (ВНТУ); **Багацький В. О.**, д-р техн. наук, професор (ІК); **Білінський Й. Й.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Бісікало О. В.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Василенко В. Б.**, д-р філософії, професор (Новий університет Лісабона, Португалія); **Васілевський О. М.**, д-р техн. наук, професор; **Войцек В.**, д-р техн. наук, професор (Державний університет «Люблінська Політехніка», Польща); **Григорова К.**, д-р філософії (Русенський університет «Ангел Кинчев», Болгарія); **Грушко О. В.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Губинський М. В.**, д-р техн. наук, професор (УДУНТ); **Данилов В. Я.**, д-р техн. наук, професор (НТУУ «КПІ»); **Дінь Тхань Вьст**, д-р філософії, доцент, (Університет м. Дананг, В'єтнам); **Дубовой В. М.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Іскович-Лотоцький Р. Д.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Кветний Р. Н.**, член-кор. НАПН України, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Кичак В. М.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Ковтун В. В.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Козлов Л. Г.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Комар В. О.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Кулик В. В.**, д-р техн. наук, доцент (ВНТУ); **Кучерук В. Ю.**, д-р техн. наук, професор (УНУС); **Кухарчук В. В.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Лежнюк П. Д.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Лужецький В. А.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Майєр Г.**, д-р наук хабілітований, професор, (Інститут Макса Планка (структури і динаміки матерії), Гамбург, Німеччина); **Мартинюк Т. Б.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Михалевич В. М.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Мокін В. Б.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Мокін О. Б.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Моргун А. С.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Осадчук В. С.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Осадчук О. В.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Павлов С. В.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Петрук В. Г.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Поліщук Л. К.**, д-р техн. наук, професор, (ВНТУ); **Поляков А. П.**, д-р техн. наук, професор, (ВНТУ); **Постолатій В. М.**, академік АН Молдови, д-р техн. наук (Інститут енергетики АН Молдови, Молдова); **Ранський А. П.**, д-р хім. наук, професор (ВНТУ); **Романюк О. Н.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Русу Іоан**, д-р інженерії, професор (Технічний університет ім. Георге Асакі, м. Ясси, Румунія); **Савуляк В. І.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Сакалова Г. В.**, д-р техн. наук, професор (ВДПУ); **Семенов А. О.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Стратан Іон**, д-р техн. наук, професор (Технічний університет Молдови, Молдова); **Ткаченко С. Й.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ); **Трофимчук О. М.**, член-кор. НАН України, д-р техн. наук, професор (ІТГП); **Штовба С. Д.**, д-р техн. наук, професор (ДНУ), **Яремчук Ю. Є.**, д-р техн. наук, професор (ВНТУ).

Педагогічні науки:

Джеджула О. М., д-р пед. наук, професор (ВНАУ); **Клочко В. І.**, д-р пед. наук, професор (ВНТУ); **Корнієнко В. О.**, д-р політ. наук, професор (ВНТУ); **Куцевол О. М.**, д-р пед. наук, професор (ВДПУ); **Петрук В. А.**, д-р пед. наук, професор (ВНТУ); **Ратніков В. С.**, д-р, філос. наук, професор (ВНТУ); **Хома О. І.**, д-р філос. наук, професор (ВНТУ); **Хом'юк І. В.**, д-р пед. наук, професор (ВНТУ).

Економічні науки:

Карачина Н. П., д-р екон. наук, професор (ВНТУ); **Мороз О. В.**, д-р екон. наук, професор (ВНТУ); **Мороз О. О.**, д-р екон. наук, професор (ВНТУ).

Використані скорочення:

ВДПУ — Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Україна;

ВНАУ — Вінницький національний аграрний університет, Україна;

ВНТУ — Вінницький національний технічний університет, Україна;

ДНУ — Донецький національний університет ім. В. Стуса, Вінниця, Україна;

ІК — Інститут кібернетики імені В. М. Глушкова НАН України, Київ, Україна;

ІТГП — Інститут телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України, Київ, Україна;

НТУУ «КПІ» — Національний технічний університет України «КПІ ім. І. Сікорського», Київ, Україна;

УДУНТ — Український державний університет науки і технологій, Дніпро, Україна.

УНУС — Уманський національний університет садівництва, Україна

Відповідальний за випуск Дерібо О. В.

ЗМІСТ

DOI випуску <https://doi.org/10.31649/1997-9266-2023-167-2>

ЕКОЛОГІЯ, ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

- Ранський А. П., Коріненко Б. В.** Альтернативна енергетика: отримання синтез-нафти в процесі піролізної переробки поліпропіленових відходів 6
- Криховець О. В., Слободяник В. Г.** Дослідження плівок на основі полівінілового спирту як екологічного гнучкого пакування..... 15
- Сунь Сяодун, Іщенко В. А.** Поводження з використаними літій-іонними батареями в Китаї 21

ЕНЕРГЕТИКА, ЕЛЕКТРОТЕХНІКА ТА ЕЛЕКТРОМЕХАНІКА

- Ткаченко С. Й., Власенко О. В.** Нестационарний теплообмін — визначення коефіцієнта тепловіддачі стаціонарним методом та методом регулярного теплового режиму..... 28
- Степанов Д. В., Резидент Н. В.** Ефективність газопоршневих когенераційних установок в системах централізованого тепlopостачання 36

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА КОМП'ЮТЕРНА ТЕХНІКА

- Мокін Б. І., Мокін О. Б., Шалагай Д. О.** Перші два етапи системного аналізу плану відбудови енергетики України в напрямку інтеграції в неї відновлювальних джерел..... 42
- Штовба С. Д., Петричко М. В., Петранова М. Ю.** Метрика схожості категоріальних розподілів, що враховує спорідненість різних категорій 49
- Крижановський В. Г.** Ентропія та кількість інформації у технічних позначеннях 58
- Здітовецький Ю. С., Бісікало О. В., Іванов Ю. Ю.** Інтелектуальна інформаційна система розпізнавання та аналізу складу продуктів харчування 66
- Редько І. В., Зилевич М. О.** Теоретичні основи програмної релятивізації у технологічних системах програмування..... 72
- Романюк О. Н., Мельник О. В., Шмалюх В. А.** Метод прискореної кругової інтерполяції на гексагональному растрі 81
- Карпінєць В. В., Катаєв В. С., Павловський П. В., Гереш Д. Ю.** Засіб захисту аналогового телефонного зв'язку на основі скремблера зі зміною коефіцієнтів вейвлет-перетворення..... 89
- Жданова О. Г., Коваленко В. В.** Задача складання розкладу виконання робіт з урахуванням їхніх часових вікон 97
- Салієва О. В., Зоря І. С., Бондаренко І. О., Берестенко М. О.** Підвищення достовірності автентифікації користувача на основі захищеного електронного ключа та поведінкової біометрії..... 102

МАШИНОБУДУВАННЯ ТА ТРАНСПОРТ

- Савуляк В. І., Дмитрієв М. С., Шенфельд В. Й., Шаргородський К. С.** Функціональні покриття, які наплавлені з використанням гнучких електродних стрічок..... 112
- Смолін Ю. О.** Методика вибору кроку дискретизації індикаторних діаграм у цифрових методах контролю параметрів ДВЗ..... 119

РАДІОЕЛЕКТРОНІКА ТА РАДІОЕЛЕКТРОННЕ АПАРАТОБУДУВАННЯ

- Білинський Й. Й., Скалецька М. О.** Аналіз методів та засобів вимірювання вологості сипких продуктів 125
- Сокольський С. О., Мовчанюк А. В.** Електроакустичний тракт детектора для виявлення малих безпілотних літальних апаратів 135
- Кичак В. М., Ковальчук М. Б., Макогон О. С., Мельничук О. М.** Застосування частотно-імпульсних сигналів для синтезу завадостійких цифрових радіотехнічних пристроїв..... 145

CONTENTS

Issue DOI <https://doi.org/10.31649/1997-9266-2023-167-2>

ECOLOGY AND ENVIRONMENTAL SECURITY

- Ranskyi A., Korinenko B.** Alternative Energy: Obtaining Synthetic Oil During the Pyrolysis Processing of Polypropylene Waste 6
- Krykhovets O., Slobodianyk V.** Research of Polyvinyl Alcohol-Based Films as Environmentally Friendly Flexible Packaging 15
- Xiaodong S., Ishchenko V.** Waste Lithium-Ion Batteries Management in China 21

ENERGY GENERATION, ELECTRIC ENGINEERING AND ELECTROMECHANICS

- Tkachenko S., Vlasenko O.** Non-Stationary Heat Exchange — Determination of the Heat Transfer Coefficient Using Stationary Methods and Regular Thermal Mode Methods 28
- Stepanov D., Rezydent N.** Efficiency of Gas-Piston Cogeneration Facilities in the Systems of Centralized Heat Supply 36

INFORMATION TECHNOLOGIES AND COMPUTER ENGINEERING

- Mokin B., Mokin O., Shalagai D.** The First Two Stages of the Systemic Analysis of the Plan for the Reconstruction of Ukraine's Energy Sector Towards Integration of Renewable Sources..... 42
- Shtovba S., Petrychko M., Petranova M.** A Similarity Metric of Categorical Distributions that Accounts for the Kinship of Different Categories..... 49
- Kryzhanovskiy V.** Entropy and Quantity of Information in Technical Designations..... 58
- Zditovetskyi Yu., Bisikalo O., Ivanov Yu.** Intellectual Information System for Recognition and Food Product Composition Analysis 66
- Redko I., Zylevich M.** Theoretical Foundations of Software Relativization in Technological Programming Systems 72
- Romanyuk O., Melnyk O., Shmalyukh V.** Method of Accelerated Circular Interpolation on a Hexagonal Grid..... 81
- Karpinets V., Kataiev V., Pavlovskii P., Geresh D.** Device of Protection of Analog Telephone Communication Based on Scrambler with Change of Wavelet Conversion Coefficients 89
- Zhdanova O., Kovalenko V.** Problem of Scheduling Jobs Considering Time Windows 97
- Saliieva O., Zoria I., Bondarenko I., Berestenko M.** Increasing the Reliability of User Authentication Based on Protected Electronic Key and Behavioral Biometrics..... 102

MECHANICAL ENGINEERING AND TRANSPORT

- Savuliak V., Dmytriiev M., Shenfeld V., Sharhorodskiy K.** Functional Coatings, Deposited Using Flexible Electrode Tapes 112
- Smolin Yu.** Method for Selecting the Discretization Step of Indicator Diagrams in Digital Methods of Internal Combustion Engines Parameters Monitoring 119

RADIOELECTRONICS AND RADIOELECTRONIC EQUIPMENT MANUFACTURING

- Bilynskiy Yo., Skaletska M.** Analysis of Methods and Means for Measuring the Humidity of Bulk Products..... 125
- Sokolskyi S., Movchanyuk A.** Electro-Acoustic Path of the Detector for Detection of Small Unmanned Aerial Vehicles 135
- Kychak V., Kovalchuk M., Makogon O., Melnytchuk O.** Application of Frequency-Pulse Signals for the Synthesis of Interference-Free Digital Radio Devices..... 145

О. В. Салієва¹
І. С. Зоря¹
І. О. Бондаренко¹
М. О. Берестенко¹

ПІДВИЩЕННЯ ДОСТОВІРНОСТІ АВТЕНТИФІКАЦІЇ КОРИСТУВАЧА НА ОСНОВІ ЗАХИЩЕНОГО ЕЛЕКТРОННОГО КЛЮЧА ТА ПОВЕДІНКОВОЇ БІОМЕТРІЇ

¹Вінницький національний технічний університет

Стрімке поширення програмних додатків у всіх сферах людської діяльності зумовлює потребу забезпечення захисту даних, що містяться у них. Тому, наразі актуальними є питання, що стосуються вдосконалення методів автентифікації для запобігання несанкціонованого доступу до програмних ресурсів. Для розв'язання цих задач важливо врахувати, що різні типи систем висувують свої унікальні вимоги до підсистем автентифікації. До того ж, активний розвиток обчислювальної техніки обумовлює можливість зламу алгоритмів автентифікації, які ще декілька років тому вважалися надійними. У зв'язку з цим, у роботі пропонується підвищити достовірність автентифікації користувача на основі захищеного електронного ключа з використанням алгоритму AES та аналізу ентропії рухів мишки, що є індивідуальною характеристикою для кожної особи. Реалізація електронного ключа визначена такими його перевагами: зменшення витрат, підвищення зручності користування, зниження ймовірності втрати чи крадіжки та зменшення ризику атак через посередника. Аналіз ентропії рухів мишки дозволить здійснити автентифікацію користувача на основі біометричних поведінкових характеристик, які є універсальними, унікальними та постійними. Описуючи алгоритм процесу аналізу ентропії мишки, варто зауважити, що особливістю відстежування динамічних поведінкових характеристик є те, що користувач переміщає курсор мишки по складній кривій зі швидкістю, що змінюється у процесі переміщення. Форма кривої лінії і швидкість руху курсора обумовлені низкою фізіологічних та психологічних чинників, зокрема таких як: розмір й маса руки, положення руки і всього тіла, стан нервової системи, звичок користувача тощо. Для удосконалення алгоритму автентифікації користувача розроблено електронний ключ з використанням технології JSON Web Tokens, яка дозволяє уникнути помилок автентифікації, збільшити продуктивність та масштабованість додатку. Тестування розробленого програмного продукту буде виконано на основі unit-тестів та дослідження показників FAR та FRR.

Ключові слова: інформаційна система, двофакторна автентифікація, електронний ключ, ентропія рухів мишки.

Вступ

Широке розповсюдження електронних ресурсів в сучасних інформаційних системах (ІС) стимулює інтенсивний розвиток методів та засобів забезпечення їхньої захищеності. Одним з основних і невід'ємних елементів системи безпеки є процедура автентифікації користувача, яка полягає у перевірці відповідності пред'явленого ідентифікатора об'єкта комп'ютерної системи щодо належності його цьому об'єкту; встановлення або підтвердження автентичності [1].

На сьогодні спостерігається активне використання систем автентифікації у різних сервісах та порталах. Найпоширенішою є двофакторна автентифікація, яка є технологією, що забезпечує ідентифікацію користувачів за допомогою комбінації двох різних компонентів, зокрема таких як: електронні ключі, біометричні характеристики, паролі, коди доступу, магнітні карти та ін.

Особливий інтерес викликає біометрична автентифікація, яка поділяється на статичну та динамічну/поведінкову, і є прогресивним методом захисту облікових записів користувачів та підтвердження їхньої автентичності. У разі вдалої комбінації біометрії з іншими факторами, система

здатна захистити інформацію як від внутрішніх загроз, так і від зовнішніх вторгнень, оскільки використання кількох незалежних факторів значно зменшує ймовірність, що вони будуть використані одночасно.

Двофакторна автентифікація є додатковим бар'єром захисту доступності, цілісності та конфіденційності даних, що циркулюють в ІС.

Аналіз проблеми та постановка задачі

Дослідження питань щодо удосконалення методів автентифікації проведено у безлічі наукових праць. Так, у [2] запропоновано модель автентифікації користувачів ІС, яка ґрунтується на використанні поведінкової біометрії та математичного апарату теорії нечіткої логіки. Автори роботи [3] здійснили аналіз наявних методів автентифікації та зазначили переваги методу з використанням тесту Люшера. У науковій праці [4] представлено удосконалений метод автентифікації користувачів ІС за їхнім рукописним почерком, який за рахунок автоматизації процесу відбору контрольних точок у зразках та використання ймовірнісної нейронної мережі, збільшує ймовірність правильного розпізнавання користувачів ІС. Щодо біометричної автентифікації, то у роботі [5] проаналізовано наявні методи захисту біометричного шаблону, розглянуто різноманітні атаки на системи біометричного розпізнавання, а в [6] розглядаються сучасні підходи до розробки схеми захисту для біометричних шаблонів.

На основі аналізу додатків двофакторної автентифікації [7]—[11] виявлено такі недоліки як використання одного набору генерації для всіх підключень, можливість контролю та доступу до інформації фірмою розробником. Тому актуальною є розробка програмного додатку з модифікованими засобами реалізації двофакторної автентифікації. Для вирішення цього завдання доцільно використати біометричну поведінкову систему на основі аналізу ентропії мишки як одного з факторів підвищення достовірності автентифікації користувача. Як інший фактор автентифікації варто вибрати електронний ключ, суть роботи якого базується на ефективному, гнучкому та безпечному використанні програмних токенів.

Таким чином, *метою роботи* є розробка вдосконаленого методу для підвищення достовірності автентифікації користувача на основі захищеного електронного ключа та аналізу ентропії рухів мишки.

Удосконалення алгоритму автентифікації користувача

Удосконалення алгоритму автентифікації користувача у захищеному додатку полягає у реалізації двофакторної автентифікації та застосуванні захищеного електронного ключа з використанням алгоритму AES та аналізу ентропії рухів мишки, що є індивідуальною характеристикою для кожного користувача.

Пропонується такий алгоритм автентифікації користувача у захищеному додатку.

Крок 1. Запуск виконуваного файлу додатку.

Крок 2. Здійснення процесу автентифікації користувача.

Крок 2.1. Якщо користувач вже має обліковий запис у системі — перехід до кроку 6.

Крок 2.2. Якщо користувачеві необхідно отримати доступ до системи — перехід до кроку 3.

Крок 3. Реєстрація користувача.

Крок 3.1. Заповнення користувачем персональних даних.

Крок 3.2. Здійснення процесу аналізу рухів мишки.

Крок 3.3. Підтвердження процесу реєстрації.

Крок 4. Перевірка форм заповнених користувачем.

Крок 4.1. Якщо усі дані введені правильно та сформовано зразок рухів мишки, то запит на реєстрацію підтверджується.

Крок 4.2. Якщо форма реєстрації заповнена неправильно, користувачеві виводиться на екран відповідне сповіщення, а форма реєстрації потребує повторного заповнення.

Крок 5. Підтвердження реєстрації користувача з боку адміністратора.

Крок 5.1. Адміністратор перевіряє нового користувача за його обліковими даними.

Крок 5.2. Якщо такому користувачу необхідно надати доступ до системи — ставить відповідну відмітку для розмежування доступу.

Крок 5.3. Адміністратор формує електронний ключ, що надсилається користувачу.

Крок 5.4. Збереження внесених змін.

Крок 6. Здійснення процесу автентифікації користувача.

Крок 6.1. Заповнення користувачем поля для введення логіну.

Крок 6.2. Завантаження електронного ключа.

Крок 6.3. Здійснення процесу аналізу рухів мишки.

Крок 6.4. Підтвердження процесу автентифікації.

Крок 7. Перевірка надання користувачеві доступу до системи.

Крок 7.1. Якщо логін та ключ користувача коректні, зразок ентропії рухів мишки відповідає зареєстрованому — користувач отримує доступ.

Крок 7.2. Якщо один із факторів не відповідає вимогам — користувачу виводиться на екран сповіщення про невдалу спробу автентифікації. У випадку, якщо користувач тричі здійснюватиме некоректний вхід — доступ до облікового запису заблокується, електронний ключ буде недійсним. Для його поновлення потрібно звернутись до адміністратора та отримати новий електронний ключ на основі refresh-токену.

Крок 8. Після успішної автентифікації користувачеві надається доступ до системи.

Алгоритм формування захищеного електронного ключа

Першим етапом автентифікації користувача у захищеному додатку є застосування електронного ключа, розробка якого здійснюється з використанням технології JSON Web Tokens (JWT), що дозволяє уникнути помилок автентифікації, збільшити продуктивність та масштабованість додатку.

Структурно JWT складається з трьох частин: header (заголовок), payload (корисне навантаження), signature (підпис).

Після формування стрічки токену відбувається її шифрування за алгоритмом AES та передавання користувачеві, який пройшов етап реєстрації.

У межах роботи механізм формування токену вбудований в основний програмний додаток.

Алгоритм формування електронного ключа за технологією JWT показано на рис. 1.

Опишемо використання електронного ключа на основі технології JWT.

Крок 1. Застосування даних користувача для запиту на формування токену.

Крок 2. Перевірка інформації користувача.

Крок 3. Формування електронного ключа та його шифрування.

Крок 4. Надання ключа користувачу.

Крок 5. Зберігання користувачем токену та прикріплення його значення до кожного запиту.

Крок 6. Надання доступу користувачеві після перевірки ключа системою.

Крок 7. Можливість відновлення доступу на основі електронного ключа з використанням refresh-токену.

На відмінну від класичної схеми [12], запропонований алгоритм дозволяє не зберігати інформацію про всі видані токени. Для входу в систему користувач передає свій токен, а додатку потрібно лише перевірити підпис і скористатися необхідними полями з розділу «Корисне навантаження».

Алгоритм процесу аналізу ентропії рухів мишки

Для визначення ентропії рухів комп'ютерної мишки здійснимо аналіз таких показників:

- траєкторія руху комп'ютерної мишки;
- відхилення руху комп'ютерної мишки від зафіксованої траєкторії;
- швидкість руху комп'ютерної мишки;
- прискорення руху комп'ютерної мишки;
- нетипові рухи комп'ютерної мишки;
- кліки комп'ютерної мишки.

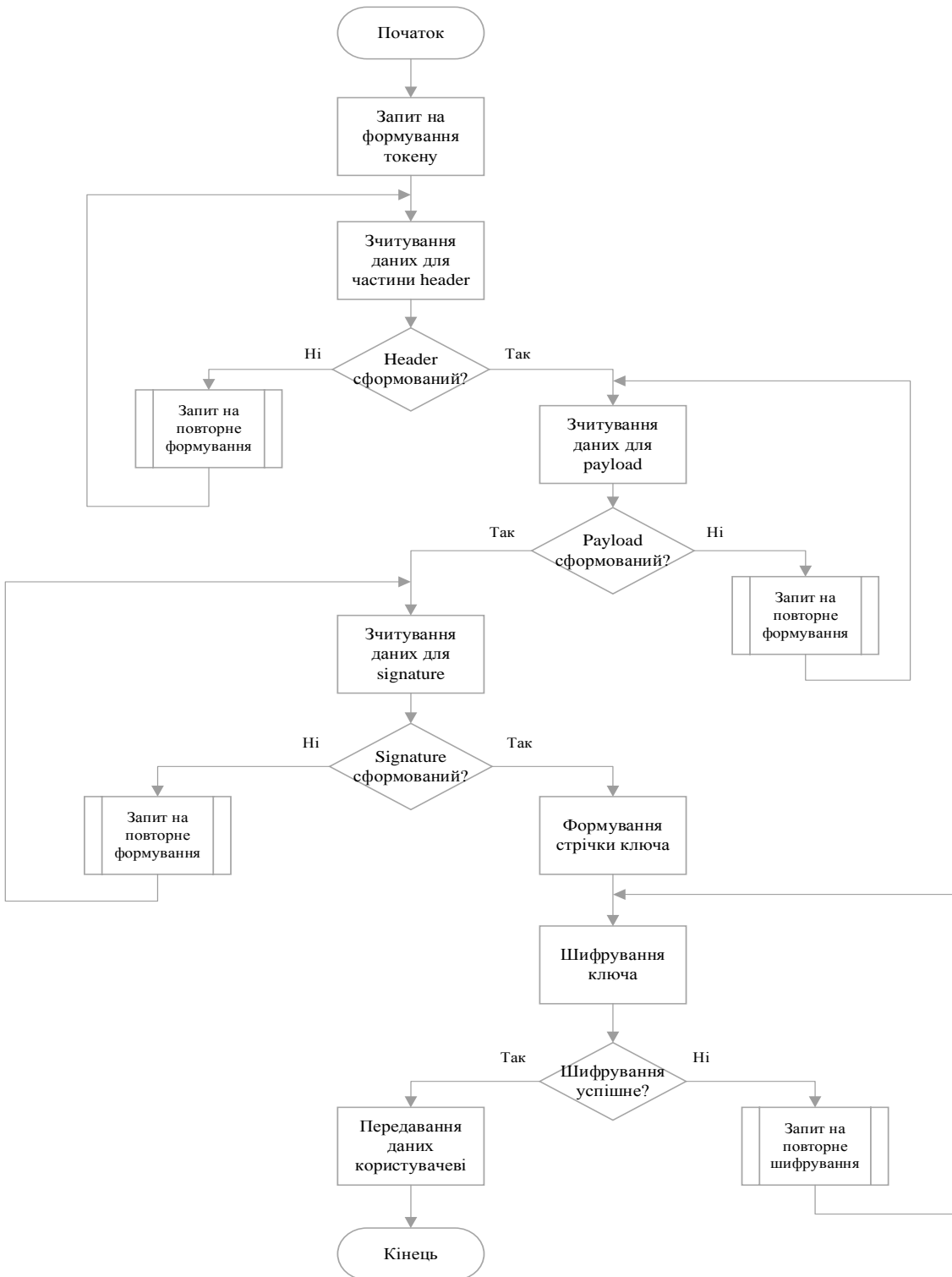

Рис. 1. Алгоритм формування електронного ключа

Щоб дослідити траєкторію руху комп'ютерної мишки застосуємо метод відслідковування кривих та розбиття їх на окремі вектори.

Алгоритм дослідження цього показника складається з п'яти кроків.

Крок 1. Спрощення траєкторії, за якою рухалась мишка та розбиття її на окремі вектори на основі алгоритму Дугласа–Пекера [13].

Крок 2. Обчислення довжини векторів

$$b = \frac{d(P_0, P(b))}{d(P_0, P_1)} = \frac{|w| \cos \theta}{v_1} = \frac{w \cdot v_1}{|v_1|^2} = \frac{w \cdot v_1}{v_1 \cdot v_1}$$

де P_0, P_1 проекція вектора P_0, P на відрізок P_0, P_1 , $v_1 = (P_1 - P_0)$, $w = (P - P_0)$.

Крок 3. Перетворення векторів в косинус кута нахилу відносно осі x та y

$$\langle L = (\cos \alpha, \cos \beta).$$

Це перетворення дозволить отримати набір даних в діапазоні $[-1; 1]$.

Крок 4. Розпізнавання образу за допомогою багат шарового перцептрона

$$f_n = \frac{\left| \frac{g_1}{a_1} \right| + \left| \frac{g_2}{a_2} \right| + \dots + \left| \frac{g_m}{a_m} \right|}{m},$$

де m — кількість параметрів образу, g — параметри оброблюваного образу, a — параметри еталонних образів.

Варто зазначити, що в цій операції кількість входів в багат шаровий перцептрон дорівнює кількості образів у програмі.

Крок 5. Виконання дій, асоційованих з розпізнаним образом.

Якість розпізнавання за цим алгоритмом залежить від ступеня відмінності використовуваних зразків, тобто чим менша кількість схожих зразків у програмі, тим вища якість розпізнавання.

Для дослідження відхилення руху комп'ютерної мишки від зафіксованої траєкторії застосуємо формулу для розрахунку евклідової відстані: $length((x_1, y_1), (x_2, y_2)) = \sqrt{(x_1 - x_2)^2 + (y_1 - y_2)^2}$, де x_1 та y_1 — координати курсора, які потрібно врахувати для дослідження горизонтальних та вертикальних відхилень; x_2 та y_2 — координати точки.

Пропорційна близькість обчислюється за формулою $proximity = 1 - length / max(length)$.

Отримані показники надають можливість відстежувати відстань мишки від еталонної точки до отриманої в кожному коректному випадку.

Відносна різниця між довжиною траєкторії, пройденої курсором комп'ютерної мишки та довжиною лінії, що поєднує початкову та кінцеву точки переміщення курсора мишки, позначається δD та розраховується за формулою

$$\delta D = \frac{D - D_{min}}{D_{min}}.$$

Показники горизонтальної, вертикальної та загальної швидкості переміщення курсора обчислюються за формулами

$$V_{X_i} = \frac{\delta x_i}{\delta t_i}; \quad V_{Y_i} = \frac{\delta y_i}{\delta t_i}; \quad V_i = \sqrt{V_{X_i}^2 + V_{Y_i}^2}, \quad i = 2 \dots n,$$

де $\delta t_i = t_i - t_{i-1}$; $t_1 = 0$; $V_{X_1} = 0$; $V_{Y_1} = 0$; $V_1 = 0$.

Показники прискорення, ривка та кутової швидкості визначаються за такими формулами:

$$a_i = \frac{\delta V_i}{\delta t_i}; \quad j_i = \frac{\delta a_i}{\delta t_i}; \quad \omega_i = \frac{\delta \Theta_i}{\delta t_i}, \quad i = 2 \dots n,$$

де $a_1 = 0$; $j_1 = 0$; $\omega_1 = 0$.

Для знаходження загального прискорення переміщення курсора використовується формула

$$a(t) = \frac{a_x(t)}{\sqrt{1 + \left(\frac{a_y(t)}{a_x(t)}\right)^2}} + \frac{a_y(t)}{\sqrt{1 + \left(\frac{a_x(t)}{a_y(t)}\right)^2}}.$$

До того ж, для представлення даних потрібно знайти додаткові параметри

$$r = \sum_{i=1}^n \sqrt{\delta x_i^2 + \delta y_i^2},$$

де r — довжина траєкторії;

$$L = \sqrt{(x_n - x_1)^2 + (y_n - y_1)^2},$$

де L — довжина відрізка між двома кінцевими точками траєкторії;

$$s = \frac{L}{r},$$

де s — прямолінійність траєкторії;

$$T = t_n - t_1,$$

де T — час виконання дії.

Далі опишемо процес оцінювання нетипових рухів комп'ютерної мишки для визначення складності траєкторії. У випадку наявності усіх необхідних для обчислення параметрів x та y за певний час, можна розрахувати зрушення між кожним кроком за нормалізований час відповідно

$$\Delta x = x_{timestep+1} - x_{timestep};$$

$$\Delta y = y_{timestep+1} - y_{timestep}.$$

Наступним кроком є обчислення кількості однакових вікон x -зрушення розміром M_m та M_{m+1} та середньої кількості схожих вікон.

Ентропію можна розрахувати за формулою $\Delta S = \ln[M_m] - \ln[M_{m+1}]$.

Застосуємо зональний клік-тест для дослідження кліків комп'ютерної мишки користувачем.

Алгоритм дослідження клік-тесту буде мати такий вигляд.

Крок 1. Здійснення користувачем кліків мишкою у певних зонах.

Крок 2. Фіксування параметрів кліків у вигляді карти координат.

Крок 3. Формування звіту характеру кліків для кожного користувача.

Крок 4. Зіставлення еталонних значень з отриманими під час кожного випадку автентифікації користувача.

Крок 5. Визначення ентропії.

Тестування та аналіз результатів розробки

Після розробки усіх необхідних алгоритмів, здійснено програмну реалізацію додатку у середовищі Visual Studio на мові C#.

Реалізуємо тестування створеного додатку за допомогою unit-тестів та показників FAR та FRR .

Застосуємо unit-тести [14] для перевірки таких сценаріїв:

- правильне введення логіну і неправильний ключ;
- правильне введення логіну і некоректна ентропія;
- некоректний логін, ключ та правильна ентропія;
- некоректний логін, ентропія рухів та правильний ключ;
- коректне введення пароля, ключа, рухів мишки.

Для забезпечення надійності аналізу на основі рухів мишки, протестуємо десятох учасників, мета яких — повторити задані рухи мишкою еталонного користувача.

Досліджуватиметься шість показників, за якими здійснюється аналіз:

- траєкторія руху комп'ютерної мишки;
- відхилення руху комп'ютерної мишки від зафіксованої траєкторії;
- швидкість руху комп'ютерної мишки;
- прискорення руху комп'ютерної мишки;
- нетипові рухи комп'ютерної мишки;
- кліки комп'ютерної мишки.

На рис. 2 показано діаграму, яка відображає відмінність еталонного зразка користувача від показників, отриманих у результаті тестування десятох учасників.

Аналізуючи цю діаграму, бачимо, що хоча й структура показників схожа, проте кількісні дані суттєво відрізняються, адже поведінкова біометрична характеристика на основі рухів мишки є індивідуальною для кожного користувача.

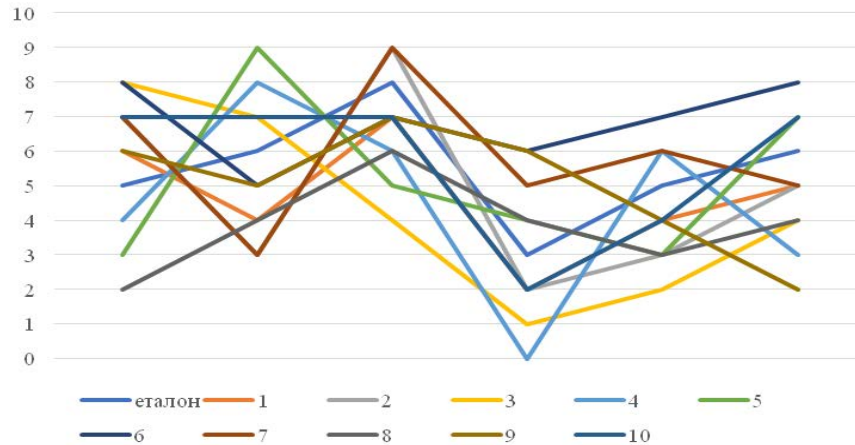

Рис. 2. Дослідження зміни показників

Для оцінювання запропонованого методу аналізу рухів мишки застосуємо показники біометричної ідентифікації [15]

$$FAR = \frac{NFA}{NIVA},$$

де FAR — ймовірність помилкового доступу, NFA — кількість фактів помилкового доступу, $NIVA$ — загальна кількість звернень до системи.

$$FRR = \frac{NFF}{NIVA},$$

де FRR — ймовірність помилкової відмови в доступі, NFF — кількість фактів відмови в доступі, $NIVA$ — загальна кількість звернень до системи.

Проаналізуємо роботу удосконаленого методу автентифікації у порівнянні з іншими методами.

У таблиці 1 наведено показники FAR і FRR автентифікації для п'яти користувачів, які здійснювали спробу входу по десять разів за кожним методом.

Таблиця 1

Порівняння розробки з існуючими методами (показники FAR і FRR , %)

Метод	FAR	FRR	FAR	FRR	FAR	FRR	FAR	FRR	FAR	FRR
Гістограмний метод	33	39	38	33	34	32	31	39	33	37
Метод на основі клавіатурного почерку	34	45	35	37	32	41	39	45	32	38
Запропонований метод	21	27	26	28	22	24	23	25	22	24

Далі проведемо дослідження для порівняння запропонованого методу та методу на основі нейронної мережі за участі десятих учасників, які здійснювали спробу входу по десять разів за кожним методом. Результати проведеного дослідження показані на рис. 3 та 4.

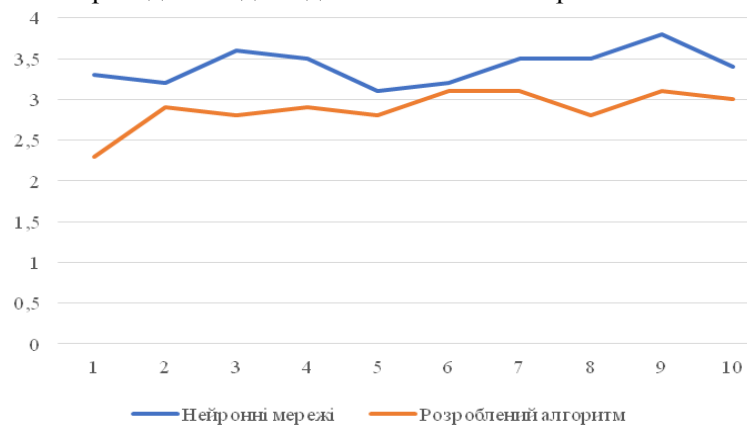

Рис. 3. Показники ймовірності помилкового доступу

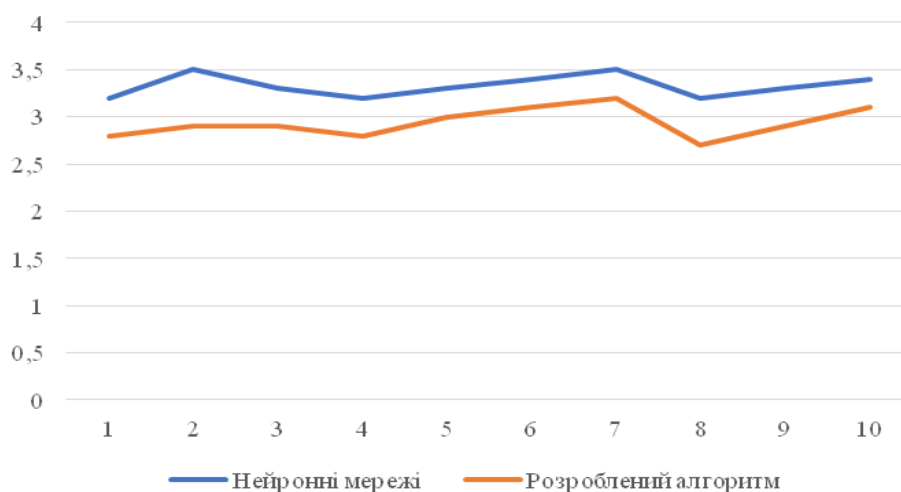

Рис. 4. Показники ймовірності помилкової відмови у доступі

Отримані результати тестування якості біометричних показників, стійкості токена та тестове практичне застосування розробленого додатку на основі запропонованого методу свідчить про те, що розроблений алгоритм біометричної автентифікації показав кращі результати.

Окрім цього, визначимо оцінку підвищення достовірності автентифікації шляхом порівняння отриманих у ході тестування показників. За результатами першого дослідження достовірності показників методу розпізнавання за клавіатурним почерком, гістограмним методом та розроблюваним методом, якість отриманих показників підвищена у середньому на 12 % (див. табл. 1). За результатами другого дослідження показники ймовірності помилкового доступу та показники ймовірності помилкової відмови у доступі на основі аналізу ентропії рухів мишки нижчі ніж у протестованої нейронної мережі (див. рис. 3, рис. 4). Відсоток помилкового доступу для нейронної мережі становить 35 %, а для запропонованого методу — 26 %. Відсоток помилкової відмови у доступі для нейронної мережі становить 33 %, для запропонованого методу — 26 %.

Результати підвищення достовірності автентифікації на основі токена є якісною характеристикою запропонованого удосконалення. Зокрема, для дослідження отриманих результатів по роботі з токеном, застосовано платформу Postman [16], що дозволяє здійснити тестування розробки. Проведено такі перевірки:

- 1) надсилання запиту без JWT для перевірки того, що дані зможуть повернутися;
- 2) редагування/видалення одного символу з JWT, для перевірки того, що дані не повернуться під час використання такого токена всередині запиту;
- 3) декодування коректного JWT всередині налагоджувача, редагування даних в ньому з метою тестування того, чи зможе він функціонувати в запиті;
- 4) перевірка, коли закінчується термін дії JWT, і спроба надіслати запит із відповідним токеном, щоб протестувати, що надіслані дані не будуть повернуті;
- 5) розгортання нового JWT, термін дії якого почнеться в майбутньому, і тестування того, що дані не будуть повернуті;
- 6) декодування JWT і перевірка того, чи в його структурі не зберігаються персональні дані користувача.

Усі наведені тести для реалізованого токена пройдені успішно. Порівняно з класичною схемою [12], розроблений алгоритм токена мав кращі показники захищеності у разі здійснення декодування. Такий результат зумовлений тим, що у запропонованому алгоритмі токена не передбачено зберігання даних про попередні версії токена, а відповідно у разі його зламу зловмисник отримає менше суттєвих даних із персональною інформацією про користувача, що вплине на ефективність та результативність такого зламу, неможливість відновити дані токена та відповідно отримати доступ до системи на основі облікового запису власника цього токена.

Ще одним результатом запропонованого методу є зменшення часових витрат під час його реалізації. Адже за запропонованим методом двофакторної автентифікації завдяки використанню електронного ключа не виникає необхідності очікувати підтвердження автентифікації від адміністратора системи, а аналіз ентропії рухів миші не потребує довготривалого навчання нейронної мережі.

Таким чином, запропонований метод двофакторної автентифікації користувачів вирішує поставлене завдання роботи, а саме підвищення достовірності розпізнавання користувачів системи. Враховуючи кількісні та якісні дані наведених показників вважатимемо, що достовірність автентифікації за цим методом підвищена орієнтовно на 11 %.

Висновки

У роботі підвищено достовірність автентифікації користувача на основі захищеного електронного ключа та поведінкової біометрії.

Для досягнення мети удосконалено алгоритм автентифікації користувача у захищеному додатку. Для цього реалізовано двофакторну автентифікацію на основі аналізу ентропії рухів мишки, яка є індивідуальною характеристикою для кожного користувача. Окрім того, застосовано електронний ключ, який містить дані користувача та має відповідний захист криптографічним алгоритмом AES, що зумовлює його стійкість до зламу.

Застосування програмного електронного ключа зумовлено такими його перевагами: зменшення витрат, підвищення зручності користування, зниження ймовірності втрати чи крадіжки та зменшення ризику атак через посередника.

Аналіз ентропії рухів мишки дозволив здійснити автентифікацію користувача на основі біометричних поведінкових характеристик, які є універсальними, унікальними й постійними.

Проведений аналіз програмної розробки показав, що додаток працює коректно, unit-тести забезпечують позитивний результат, що підтверджує відсутність помилок у написаному коді. Результати тестування за показниками FAR та FRR свідчать про підвищення достовірності розпізнавання користувачів на 11 %. Стійкість до зламу електронного ключа зумовлена вибраною технологією JWT.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Департамент спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки України, «Термінологія в галузі захисту інформації в комп'ютерних системах від несанкціонованого доступу», *НД ТЗІ 1.1-003-99*, чинний від 01.07.1999.
- [2] В. В. Фесьоха, і Н. О. Фесьоха, «Модель нечіткої автентифікації користувачів інформаційних систем органів військового управління на основі поведінкової біометрії», *Захист інформації*, т. 23, № 2, с. 116-123, 2021.
- [3] О. В. Горбенко, Ю. Л. Горбенко, А. Ю. Горбенко, і О. М. Сівоха, «Захист інформаційних систем за допомогою використання методів автентифікації», *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняхівського*, с. 79-85, 2020.
- [4] О. Г. Корченко, А. М. Давиденко, і О. О. Висоцька, «Метод автентифікації користувачів інформаційних систем за їх рукописним почерком з багатокроковою корекцією первинних даних», *Захист інформації*, т. 21, № 1, с. 40-51, 2019.
- [5] P. Jayapriya, R. R. Manimegalai, and R. Kumar Lakshmana, "A Survey on Different Techniques for Biometric Template Protection," *Journal of Internet Technology*, vol. 21, no. 5, 2020.
- [6] A. Sarkar, and Binod K. Singh, "A Review on Different Biometric Template Protection Methods," *Recent Advances in Computer Science and Communications*, vol. 14, issue 5, pp. 1551-1572, 2021.
- [7] Google Authenticator. *GooglePlay*. [Electronic resource]. Available: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.google.android.apps.authenticator2&hl=uk&gl=US> . Accessed: 15 March 2023.
- [8] Duo Mobile. *GooglePlay*. [Electronic resource]. Available: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.duosecurity.duomobile&hl=uk&gl=US>. Accessed: 15 March 2023.
- [9] Microsoft Authenticator. *GooglePlay*. [Electronic resource]. Available: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.azure.authenticator&hl=uk&gl=US>. Accessed: 15 March 2023.
- [10] Free OTP. *GooglePlay*. [Electronic resource]. Available: <https://play.google.com/store/apps/details?id=org.liberty.android.freeotpplus&hl=uk&gl=AZ>. Accessed: 15 March 2023.
- [11] Authy. *GooglePlay*. [Electronic resource]. Available: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.authy.authy&hl=uk&gl=US>. Accessed: 15 March 2023.
- [12] *JSON Web Tokens*. [Electronic resource]. Available: <https://auth0.com/docs/secure/tokens/json-web-tokens>. Accessed: 15 March 2023.
- [13] Douglas-Packer algorithm. *Towardsdatascience*. [Electronic resource]. Available: <https://towardsdatascience.com/simplify-polylines-with-the-douglas-peucker-algorithm-ac8ed487a4a1>. Accessed: 20 March 2023.
- [14] Unit testing. *Techtarget*. [Electronic resource]. Available: <https://www.techtarget.com/searchsoftwarequality/definition/unit-testing#:~:text=Unit%20testing%20is%20a%20software,independently%20scrutinized%20for%20proper%20operation>. Accessed: 20 March 2023.
- [15] FAR and FRR: security level versus user convenience. *Recogtech*. [Electronic resource]. Available: <https://www.recogtech.com/en/knowledge-base/security-level-versus-user-convenience>. Accessed: 20 March 2023.
- [16] Postman. *Офіційний сайт Postman.com* [Electronic resource]. Available: <https://www.postman.com>. Accessed: 20 March 2023.

Рекомендована кафедрою менеджменту та безпеки інформаційних систем ВНТУ

Салієва Ольга Володимирівна — д-р філософії з кібербезпеки (PhD), старший викладач кафедри менеджменту та безпеки інформаційних систем, e-mail: salieva8257@gmail.com ;

Зоря Ірина Сергіївна — асистент кафедри менеджменту та безпеки інформаційних систем, e-mail: iryna.zoria03@gmail.com ;

Бондаренко Ірина Олексіївна — асистент кафедри менеджменту та безпеки інформаційних систем, e-mail: fm.ub15b.bondarenko@gmail.com ;

Берестенко Михайло Олександрович — студент факультету менеджменту та інформаційної безпеки: e-mail: mberestenko7@gmail.com .

O. V. Saliieva¹

I. S. Zoria¹

I. O. Bondarenko¹

M. O. Berestenko¹

Increasing the Reliability of User Authentication Based on Protected Electronic Key and Behavioral Biometrics

Vinnitsa National Technical University

The rapid spread of software applications in all spheres of human activity necessitates the need to ensure the protection of the data contained in them. Therefore, currently, the issues related to the improvement of authentication methods to prevent unauthorized access to software resources are relevant. To solve these problems, it is important to consider that different types of systems have their own unique requirements for authentication subsystems. In addition, the active development of computer technology makes it possible to break authentication algorithms, which were considered reliable a few years ago. In this regard, the work proposes to improve the reliability of user authentication based on a protected electronic key using the AES algorithm and analysis of the entropy of mouse movements, which is an individual characteristic for each person. The implementation of the electronic key is due to its advantages, such as reduced costs, increasing the convenience of use, reducing the probability of loss or theft, and reducing the risk of attacks through an intermediary. Analyzing the entropy of mouse movements will enable to perform the user authentication based on biometric behavioral characteristics that are universal, unique and permanent. Describing the algorithm of the mouse entropy analysis process, it is worth noting that the feature of tracking dynamic behavioral characteristics is that the user moves the mouse cursor along a complex curve with a speed that changes during the movement. The shape of the curved line and the speed of the cursor movement are determined by a number of physiological and psychological factors, in particular, such as: the size and weight of the hand, the position of the hand and the whole body, the state of the nervous system, user habits, etc. To improve the user authentication algorithm in the protected application, an electronic key using the JSON Web Tokens technology, which allows you to avoid authentication errors, increase the performance and scalability of the application, has been developed. Testing of the developed application will be performed on the basis of unit tests and the study of FAR and FRR indices.

Keywords: information system, two-factor authentication, electronic key, entropy of mouse movements.

Saliieva Olha V. — Dr. of Philosophy in Cyber Security (PhD), Senior lecturer of the Chair of Management and Security of Information Systems, e-mail: salieva8257@gmail.com ;

Zorya Iryna S. — Assistant of the Chair of Management and Security of Information Systems, e-mail: iryna.zoria03@gmail.com ;

Bondarenko Iryna O. — Assistant of the Chair of Management and Security of Information Systems, e-mail: fm.ub15b.bondarenko@gmail.com ;

Berestenko Mykhailo O. — Student of the Department of Management and Information Security, e-mail: mberestenko7@gmail.com